

Pensiju fondu apskats

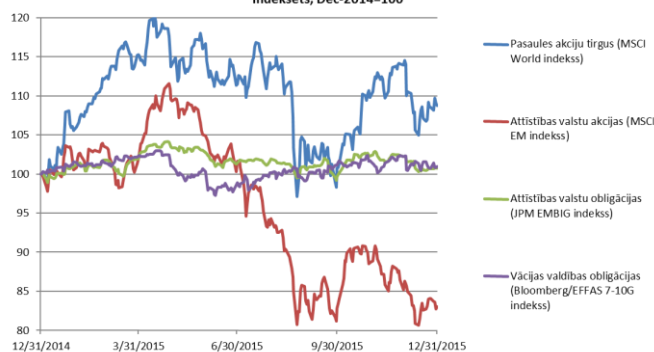
Nr. 16 | 2015. gads

I Tirgus apskats

2015. gads pasaules finanšu tirgos ir bijis notikumiem bagāts. Gada laikā pieredzētās cenu svārstības var salīdzināt ar braucienu pa amerikāņu kalniņiem. Ja vērtējam notikumu attīstību pa ceturkšņiem, tad paveras diezgan raiba aina. Pirmā ceturkšņa straujajam cenu pieaugumam attīstīto valstu akciju tirgos ir sekojuši cenu kritumi nākamajos divos ceturkšņos, toties ceturtais ceturksnis ir nesis pozitīvu rezultātu, palīdzot gadu noslēgt ar pozitīvu rezultātu eiro izteiksmē (+8,75%). Tikmēr *MSCI World* pasaules akciju tirgus indekss dolāru izteiksmē gada laikā piedzīvoja nelielu vērtības kritumu. Liela nozīme akciju kopējā atdevē ir bijusi valūtu kursu izmaiņām. Piemēram, ASV dolāra kurss pret eiro 2015. gadā pieauga par vairāk nekā 10%, ar ko skaidrojama lielā atšķirība atdeves rādītājos abās valūtās. Lielākie zaudētāji 2015. gadā ir bijuši attīstības valstu akciju tirgi, *MSCI Emerging Markets* akciju indeksa vērtībai samazinoties gandrīz par 17%. Spēcīgu ietekmi uz notikumiem finanšu tirgos 2015. gadā atstāja izmaiņas lielvalstu centrālo banku monetārajā politikā un nākotnes plānos. Tālejošas sekas finanšu tirgos būs decembrī ASV Federālo Rezervju Sistēmas uzņemtajam kursam uz procentu likmju normalizāciju pretstatā Eiropas Centrālās Bankas soļiem likmju pazemināšanas virzienā. Lielu ietekmi gan uz globālās ekonomikas izaugsmi, gan uz daudzu uzņēmumu nākotnes attīstības perspektīvām atstās Ķīnas ekonomikas izaugsmes tempa samazināšanās.

laikā arī nesniedz pilnu priekšstatu par notikumiem šo valstu vietējo obligāciju tirgū, kur investori pieredzēja zaudējumus gan no ienesīguma likmju kāpuma, gan no valūtu vērtības krituma.

Finanšu tirgus indeksu sniegums
Indeksā, Dec-2014=100

Uz ārvalstu finanšu instrumentu cenu svārstību fona ar daudz stabilāku sniegumu, jo īpaši gada otrajā pusē, izceļas Latvijas valsts vērtspapīri. *Bloomberg* Latvijas valsts obligāciju indeksa vērtība 2015. gadā pieauga par 2,99%.

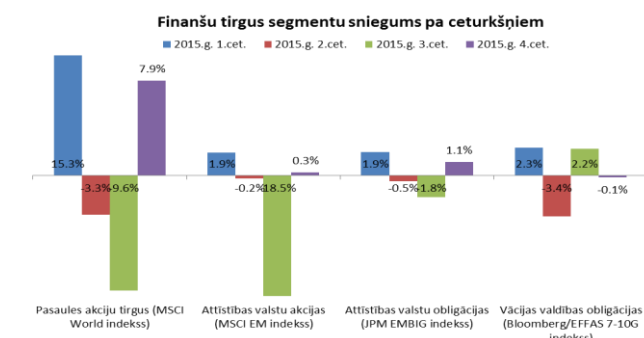
II Valsts fondēto pensiju plānu sniegums

Visi valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu plāni 2015. gadā ir sasnieguši pozitīvus atdeves rādītājus. Visu plānu vidējais ienesīgums 2015. gadā ir 1,93%. Labāko investīciju rezultātu ir uzrādījuši aktīvās kategorijas plāni, kuru vidējā atdevē 2015. gadā ir 2,29%. Sabalansēto plānu grupā vidējā 1 gada atdevē ir 1,43%, bet konservatīvie plāni daudz neatpaliek ar 1,26%. Trīspadsmit plānu atdevē ir robežās no 0,16% līdz 1,70%, sešu plānu atdevē atrodas intervālā starp 2% un 3%, bet viena plāna atdevē ir pārsniegusi 4%.

Valsts fondēto pensiju shēmas plānu sniegums uz 2015.gada 31.decembri

	Vidējais ienesīgums			
	1 gads	3 gadi *	5 gadi *	10 gadi *
Konservatīvie plāni	1.26%	1.99%	3.17%	3.96%
Sabalansētie plāni	1.43%	2.78%	3.03%	3.64%
Aktīvie plāni	2.29%	3.70%	3.25%	3.05%
Visu plānu vidējais ienesīgums	1.93%	3.16%	3.21%	3.34%

* - Ienesīgums vidēji gadā
Avots: www.manapensija.lv

Arī obligāciju tirgus dalībniekiem 2015. gadā bija darba pilnas rokas. Rekordzemas etalona obligāciju ienesīguma likmes kopā ar spekulācijām par to, kad ASV centrālā banka paaugstinās bāzes likmi pēc ilgstošas pauzes, radīja ļoti nestabilu situāciju. Piemēram, Vācijas valsts ilgtermiņa obligāciju indeksa atdevē 2015. gadā sasniedza +0,93%. Šķietami necils rezultāts, taču tas slēpj vērtības svārstības 2%-3% robežās katru ceturksni, izņemot ceturto. Attīstības valstu eiroobligāciju indeksa pieaugums par 0,74% gada

2015. gada rezultātu atšķirības ir daudz mazākas nekā 2014. gadā, kad starpība starp labāko un vājāko atdeves rādītāju pārsniedza 5,6%. Protams, aktīvo un sabalansēto plānu vērtības, atbilstoši

augstākam riska līmenim, gada laikā ir bijušas pakļautas daudz straujākām svārstībām nekā konservatīvo plānu vērtības.

VFPS plānu ilgtermiņa darbības rezultāti liecina, ka sistēma strādā labi. Pēdējo trīs gadu vidējais ienesīgums sasniedz 3,16% gadā. Pēdējos piecos gados ir nopelnīti vidēji 3,21% gadā, bet 10 gadu vidējais ienesīgums sasniedz 3,34% gadā. VFPS plānu vidējās daļas vērtības grafiks uzskatāmi parāda augšupejošu ilgtermiņa tendenci ar mērenām īstermiņa svārstībām. Viens eiro, ieguldīts valsts fondēto pensiju shēmā 2003. gada sākumā, ir nopelnījis vairāk nekā 64 centus.

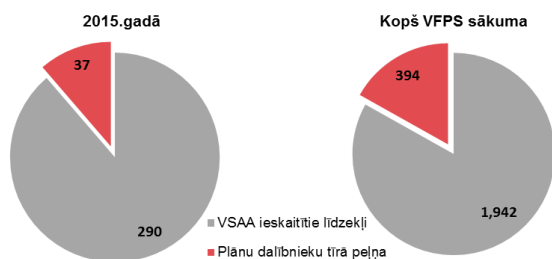
VFPS plānu vidējā daļas vērtība

VFPS plānu aktīvi

2015. gada maijā valsts fondēto pensiju shēmas plāni sāka saņemt iemaksas pēc palielinātās 5% likmes. Kopējie valsts fondēto pensiju shēmas aktīvi 2015. gadā ir pieauguši par vairāk nekā 327 miljoniem eiro un pārsniedz 2,336 miljardus eiro.

VFPS plānu aktīvu sastāvs, miljonos eiro

Kopš VFPS darbības sākuma līdzekļu pārvaldītāji shēmas dalībniekiem ir nopelnījuši aptuveni 394 miljonus eiro. Šī summa ir tīrais investīciju rezultāts, no kura atskaitīti visi ar aktīvu pārvaldīšanu un administrēšanu saistītie izdevumi – atlīdzības pārvaldītājiem, turētājbankām un citas izmaksas. Tīrā plānu dalībnieku peļņa 2015. gadā, pēc LKA provizoriskiem datiem, ir 37 miljoni eiro. Vidējais uzkrājums uz vienu shēmas dalībnieku gada beigās sasniedza 1862 eiro. Gada laikā viena shēmas dalībnieka vidējais uzkrājums ir pieaudzis par 15,8% jeb 254,52 eiro.

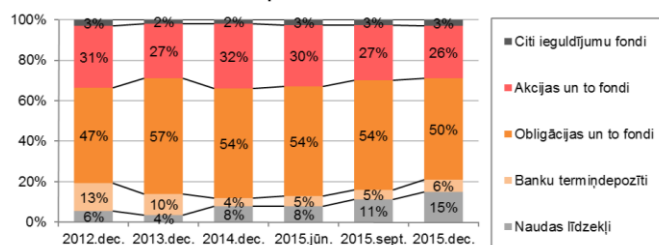
Plānu investīciju struktūra

2015. gadā mainījies pensiju plānu investīciju struktūra. Lielākās izmaiņas ir akciju īpatsvara samazinājums par 6% aktīvajos plānos, kā arī naudas līdzekļu pieaugums par 7%, kas liecina, ka līdzekļu pārvaldītāji mazinājuši plānu riska līmeni. Aktīvo plānu ieguldījumu apjoms obligāciju tirgū arī ir samazinājies par 4%. Akcijās un riska ziņā tām pielīdzināmos instrumentos ir izvietoti tikai aptuveni 26% no aktīvo plānu līdzekļiem, kamēr maksimālā robeža ir 50%.

Arī valūtu griezumā plānu struktūra pērn mainījies. Par aptuveni 5,5% ir pieaudzis ieguldījumu apjoms eiro – gada beigās vairāk nekā 92% bija ieguldīti finanšu instrumentos eiro valūtā. 5% ir ieguldīti ASV dolāros, kamēr citās valūtās kopā ir izvietoti tikai nedaudz vairāk nekā 2% no aktīviem.

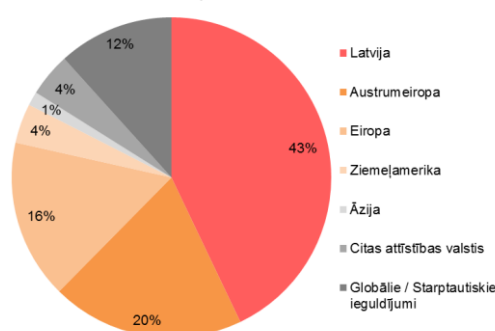
Konservatīvo plānu kategorijā līdzekļu pārvaldītāji gada laikā ir samazinājuši ieguldījumus obligāciju tirgū par 3%. Par 2% ir audzis naudas līdzekļu apjoms, kas liecina par piesardzīgu pieeju jaunām investīcijām. Zemu procentu likmju apstākļos termiņdepozītu īpatsvars nav būtiski mainījies. Sabalansēto plānu grupā nozīmīgas izmaiņas portfeļu struktūrā nav notikušas. Salīdzinot ar gada sākumu, akciju īpatsvars ir sarucis par 2%, bet naudas līdzekļu apjoms ir pieaudzis par 1%. Lielākais uzsvars sabalansētajos plānos tiek likts uz ieguldījumiem obligācijās, kas sastāda 69% no kopējiem aktīviem, kamēr akciju tirgū ir investēti aptuveni 18%.

VFPS aktīvo plānu instrumentu struktūra

No LKA apkopotajiem datiem var secināt, ka VFPS līdzekļu izvietojumā pa reģioniem 2015. gada laikā ir notikušas izmaiņas. Ievērojams cēlonis ir fakts, ka ieguldījumu īpatsvars Latvijā ir pieaudzis no 42,0% līdz 43,5% no visiem valsts fondēto pensiju shēmas aktīviem. Naudas izteiksmē tas sasniedz 1,015 miljardus eiro. Latvijas valsts obligācijās un parādzīmēs ir investēti 21,5% no aktīviem jeb aptuveni 501,1 miljons eiro. 2015. gada laikā pensiju plāni ir palielinājuši ieguldījumu apjomu Latvijā par aptuveni 171 miljonu eiro. Līdzekļu pārvaldītāji gan veic jaunus ieguldījumus riska kapitāla fondos, kas investē Latvijā, gan aktīvi meklē jaunas investīciju iespējas vietējā riska kapitāla un nekustamā īpašuma jomās. Atzinības vērts ir VFPS plānu ieguldījums ētiskas un sociāli atbildīgas investēšanas jomā, kļūstot par vienu no lielākajiem investoriem AS "Latvenergo" zaļajās obligācijās. Austrumeiropa joprojām saglabā otra populārākā investīciju reģiona vietu ar 20%, bet trijnieku noslēdz pārējā Eiropa, kur investēti 13% no pensiju plānu līdzekļiem. 2015. gadā ieguldījumu apjoms pārējā Eiropā tomēr ir sarucis par 3%.

VFPS līdzekļu izvietojums pa reģioniem

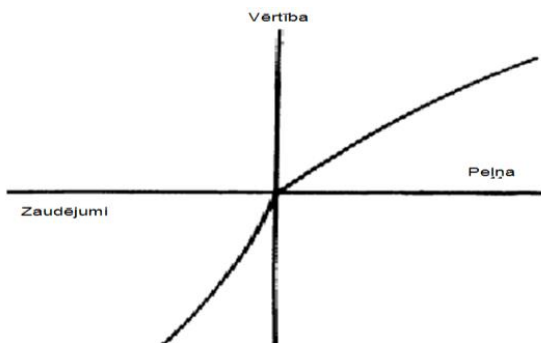

Vispārējie dati

Valsts fondēto pensiju shēmas ietvaros 2015. gada izskaņā darbojās 7 līdzekļu pārvaldītāji, kuri kopā pārvaldīja vairāk nekā 2,336 miljardus eiro. Shēmas dalībniekiem ir iespējas izvēlēties kādu no 20 pensiju plāniem. No tiem 8 pielieto konservatīvu ieguldīšanas stratēģiju, 4 – sabalansētu stratēģiju, bet 8 – aktīvu stratēģiju. VFPS dalībnieku skaits pārsniedza 1,254 miljonus. Populārākie ir aktīvie pensiju plāni, kurus izvēlējušies 802 tūkstoši dalībnieku. Konservatīvos plānus ir izvēlējušies gandrīz 334 tūkstoši dalībnieku, bet sabalansētos – 118 tūkstoši dalībnieku.

III Investoru psiholoģija un uzvedība finanšu tirgos

Viens no mūsdienu ekonomikas pamatlicējiem Dž.M.Keinss ir teicis: “Nav nekā bīstamāka par racionālu investīciju politiku iracionālā pasaulē”. Individuālie investori mēdz atkārtoti kāpt uz vieniem un tiem pašiem grābekļiem, proti, atkārtot savas kļūdas, kas nodara būtisku kaitējumu viņu finansiālajai labklājībai. Pielietojot finanšu jomā Nobeļa prēmijas laureāta D.Kānemana un E.Tverska izredžu teoriju, zinātnieki secināja, ka apstākļos, kad investīciju rezultāts ir nenoteikts, investori pārlietu lielu uzmanību pievērš savu uzkrājumu vērtības īstermiņa izmaiņām – pieaugumam vai kritumam, nevis kopējai uzkrājumu summai. Pārmērīga vēlme izvairīties no riska liek pievērst pastiprinātu uzmanību zaudējumu ierobežošanai, nevis peļņas gūšanai. Nelieli zaudējumi tiek uztverti daudz asāk nekā tikpat liela peļņa. Šis nelineārās uztveres rezultātā tiek pieļautas kļūdas investīcijās, un netiek sasniegts labākais iespējamais rezultāts.

Piemēram, VFPS kontekstā tas nozīmētu pārspīlētu koncentrēšanos uz īstermiņa investīciju atdeves rādītājiem, aizmirstot par faktu, ka regulārās iemaksas dalībniekiem nodrošina labu riska ierobežošanas mehānismu ilgtermiņā. Lai korekti novērtētu, kā ir mainījies dalībnieka kopējais uzkrājums, viņam vai viņai jāpievērš uzmanība gan investīciju rezultātam, gan ikmēneša iemaksu apjomam. Daudzi VFPS dalībnieki noteikti būs pārsteigti, uzzinot portālā www.latvija.lv, ka viņu uzkrājums otrajā pensiju līmenī jau sasniedz trešdaļu vai pat pusi no bruto gada algas.

Individuālie investori mēdz pieļaut arī citas kļūmes. Piemēram, tie nepietiekami diversificē investīcijas, pārāk bieži veic darījumus, kā arī pārdod pelnošus vērtspapirus, bet patur tos, kas nesuši zaudējumus. Arī profesionāli investori nav perfekti, taču Ņujorkas Universitātes un Dienvidkalifornijas Universitātes speciālisti Z.Šapira un I.Venecia pētījumā par investoru uzvedību, analizējot

datus par abām investoru grupām, ir noskaidrojuši, ka profesionāļu zināšanas un pieredze palīdz tiem līdzīgos finanšu tirgos apstākļos sasniegt būtiski labākus rezultātus, atrodot labāku līdzsvaru starp racionālajiem un psiholoģiskajiem faktoriem.

IV Privāto pensiju fondu sniegums

Kaut arī gads finanšu tirgos bijis sarežģīts, privāto pensiju fondu pārvaldītāji spējuši nodrošināt pozitīvu ienesīgumu – sabalansēto plānu ienesīgums bijis 1,71% apmērā, bet aktīvo plānu – 3,34% apmērā.

Privāto pensiju plānu sniegums uz 2015. gada 31. decembri

	1 gads	3 gadi	5 gadi	10 gadi
Sabalansētie plāni	1,71%	2,98%	3,16%	3,46%
Aktīvie plāni	3,34%	5,25%	3,89%	3,09%
Visu plānu vidējais ienesīgums	2,28%	3,75%	3,44%	3,34%

* ienesīgums vidēji gadā

Avots: Latvijas Komerčbanku asociācija

Aplūkojot rezultātus ilgākā termiņā, pensiju plānu ienesīgumi ir līdzīgi gan sabalansēto, gan aktīvo pensiju plānu kategorijās, un vidējā visu plānu investīciju atdeve pēdējos 10 gados bijusi 3.34% gadā.

Pensiju plānu aktīvi

2015. gadā privāto pensiju fondu uzkrātā pensiju kapitāla vērtība pieauga par 18%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, un sasniedza 330,4 miljonus eiro. Gada laikā veiktas kopējās iemaksas 67,49 miljonu eiro apmērā, kas ir par 26% vairāk kā 2014. gadā.

Iemaksas pensiju plānos

2015. gadā pensiju plānu dalībnieku individuālās iemaksas sasniedza 57,59 miljonus eiro, kas par 31% jeb 13,6 miljoniem eiro pārsniedz 2014. gada iemaksu apjomu. Privātpersonas turpina izmantot privātos pensiju fondus, kā alternatīvu citiem ilgtermiņa uzkrājumu veidiem un ieguldījumiem citos finanšu instrumentos, kā arī kā ērtu mantojuma risinājumu.

Darba devēju iemaksu ziņā 2015. gads nav uzrādījis ievērojamu pieaugumu un tās saglabājušās gandrīz iepriekšējā līmenī, veidojot 9,9 miljonus eiro, kas vien par 0,3 miljoniem eiro jeb 3% pārsniedz 2014. gada apjomu. Ja iemaksu apjoma ziņā nav ievērojams pieaugums, tad uzņēmumu skaita ziņā ir vērojams kritums (no 1033 dalībniekiem 2014. gadā uz 962 dalībniekiem 2015. gadā), savukārt jauno dalībnieku skaita ziņā tendence ir augšupejoša. Visticamāk, tas nozīmē, ka tie uzņēmumi, kas jau veido uzkrājumus saviem darbiniekiem, arvien vairāk novērtē šo iespēju un iesaista arvien vairāk savus darbiniekus.

Vēl aizvien uzņēmumi piesardzīgi izvērtē dalību privātajos pensiju fondos, kaut gan algu līmenis 2015. gadā ir palielinājies. Lai privāto pensiju fondu attīstība būtu dinamiskāka un nākotnē sabiedrības labklājības līmenis augtu, valsts pārvaldes institūcijām būtu jārod iespēja saviem darbiniekiem veidot privātās pensijas uzkrājumus kā papildus darba samaksas elementu. Pagaidām šāda iespēja pastāv privātajiem un valsts uzņēmumiem, un šāda nevienlīdzīga situācija darba tirgū nav vēlama.

Izmaksas un pārskaitījumi

2015. gadā izmaksātais privātās pensijas kapitāls sasniedza 22,3 milj. eiro, kas ir par 28% jeb 4,9 miljoniem eiro vairāk nekā iepriekš. 93% no kopējā izmaksātā kapitāla veido izmaksas privātpersonām, kuru vecums pārsniedz 55 gadus. Šī pozīcija, salīdzinot pret 2014. gadu, augusi par 26%. Ievērojami par 102% pieaugušas pret iepriekšējo gadu arī izmaksas pensiju plānu dalībnieku mantiniekiem, lai arī no kopējām izmaksām tās veido vien 3%.

Kopā no dalības privātajos pensiju fondos 2015. gadā izstājies 7121 dalībnieks, kas ir par 1162 dalībniekiem vairāk nekā gadu iepriekš.

2015. gadā privātās pensijas kapitāls, kas pārvests starp pensiju fondiem, ir palielinājies par 41%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, un sasniedzis 0,82 miljonus eiro. Vienlaikus jāatzīmē, ka pārvestā kapitāla īpatsvars pret kopējiem plānu aktīviem ir ļoti neliels: 0,2%, kas liecina par dalībnieku lojalitāti izvēlētajam pensiju fondam. Tirgū ir vērojami arī daži privātās pensijas kapitāla pārvedumi no citām Eiropas valstīm uz Latvijas privātajiem pensiju fondiem.

Vidējais uzkrātais privātās pensijas kapitāls un vidējais vecums

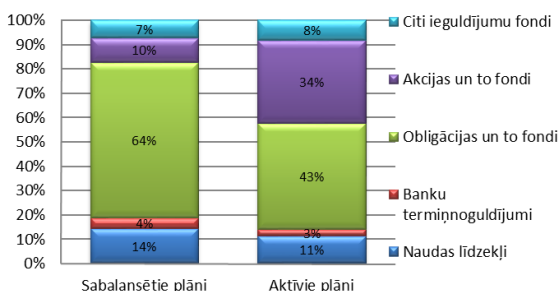
Vidējais uzkrātais privātās pensijas kapitāls uz 1 dalībnieku 2015. gadā ir audzis par 8% un sasniedz 1296 eiro. Pieaugums skaidrojams ne tikai ar pozitīvu investīciju rezultātu, bet arī ar regulārām plānu dalībnieku iemaksām visa gada garumā. Savukārt vidējais izmaksātais privātās pensijas kapitāls privātpersonām ir 999 eiro, bet kolektīvās dalības līgumu dalībniekiem ir 1902 eiro.

2015. gada laikā ir pieaudzis vidējais pensiju plānu dalībnieku vecums no 45 uz 47 gadiem. Šis fakts nav iepriecinošs, jo liecina par to, ka pensiju 3. līmeņa dalībai piesakās gados arvien vecāki cilvēki. Diemžēl gados jauni strādājošie vēl nav sasnieguši pārliecību, ka sabiedrības novecošanās rezultātā privātās pensijas uzkrājums varētu būt visnozīmīgākais labklājības līmeni vecumdienās ietekmējošais faktors.

Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai un nodokļu politikai valstī, sagaidāms, ka darba devēji arvien nopietnāk sāks izskatīt iemaksas privātajos pensiju fondos savu darbinieku labā kā neatņemamu darbinieku motivācijas groza sastāvdaļu.

Pensiju plānu ieguldījumu struktūra

Pensiju 3.līmeņa pensiju plānu ieguldījumu instrumenti 2015.gada 4.ceturksnī

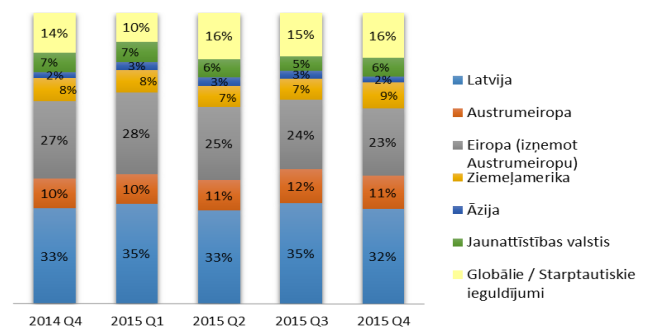

Pensiju 3. līmeņa pensiju plānu ieguldījumu struktūra 2015. gada laikā ir mainījies nedaudz salīdzinājumā ar gadu iepriekš. Par 2%

punktiem ir samazinājušies ieguldījumi akcijās: sabalansētajos pensiju plānos līdz 9,7% no vidējiem aktīviem, savukārt aktīvajos pensiju plānos – līdz 32,5% no vidējiem aktīviem. Vienlaicīgi par 2% punktiem palielinājušies uzkrājumi naudas līdzekļos: sabalansētajos pensiju plānos tie pieauguši līdz 14,2%, bet aktīvajos pensiju plānos – līdz 11,2% no vidējiem aktīviem. Tāpat kā iepriekš, vismaz 90% no aktīviem tiek ieguldīti EUR valūtā.

Ņemot vērā nestabilo politisko un ekonomisko situāciju, 2015. gadā par 4% punktiem ir samazinājušies ieguldījumi Rietumeiropas tirgos, bet nedaudz palielinājušies globālajos/starptautiskajos tirgos. Ieguldījumu īpatsvars Latvijas ekonomikā ir palicis gandrīz nemainīgs – tas samazinājies vien par 1% punktu un sasniedz 32% no kopējiem aktīviem.

Pensiju 3.līmeņa līdzekļu izvietojums pa reģioniem

Pensiju plānu dalībnieki

Kopumā pensiju 3. līmenī savus uzkrājumus veido 255 013 dalībnieki (78% individuālie dalībnieki, 22% uzņēmumu darbinieki, par kuriem iemaksas veic darba devēji) jeb 20% no pensiju 2. līmeņa dalībnieku skaita. Šis rādītājs uzlabojas katru ceturksni, taču tempi ir lēni. Pensiju 3. līmeņa pensiju fondu uzdevums ilgtermiņā ir palielināt dalībnieku skaitu pensiju 3. līmenī tā, lai vismaz puse strādājošo veidotu arī savus privātos pensijas uzkrājumus individuāli vai ar darba devēja līdzdalību. Lai sasniegtu, ka katrs, kurš uzsācis savas profesionālās darba gaitas, sāktu veidot privātās pensijas uzkrājumus, visticamāk, jānomainās vairākām paaudzēm.

Dalībnieku skaits 2015. gadā pieaudzis par 20 024 personām jeb 9%. Pozitīva ir tendence, ka privātpersonu aktivitāte turpina palielināties. Tas liecina par iedzīvotāju uzticību finanšu sektoram un pieaugošu zināšanu līmeni par ilgtermiņa uzkrājumiem un dažāda veida ieguldījumiem. Pērn kolektīvajos dalības līgumos iesaistījušies 1478 jauni dalībnieki, un šobrīd kopējais personu skaits kolektīvās dalības līgumos ir sasniedzis 55 750.

Latvijā šobrīd darbojas 6 privātie pensiju fondi (5 – atklātie pensiju fondi un 1 slēgtais pensiju fonds), piedāvājot 15 dažādus pensiju plānus, kas atšķiras pēc līdzekļu ieguldīšanas stratēģijas un ienesīguma rādītājiem (5 pensiju plāni ar sabalansētu ieguldījumu stratēģiju, 11 – ar aktīvu). Pensiju plānu skaits 2015. gadā samazinājies no 18 uz 15, apvienojot vairākus līdzīgus pensiju plānus viena pensiju fonda ietvaros.

Apaskatu sagatavoja:
LKA Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību komiteja
un LKA Privāto pensiju fondu komiteja